

ОСОБЛИВОСТІ МЕТА ТЕКСТУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто різні підходи до тлумачення метатексту в сучасній лінгвістичній літературі, а також проаналізовано структури двох типів метатекстів в англійській мові: "інтраметатексту", що знаходиться всередині основного тексту, та сепаративного метатексту, композиційно розташованого за його межами.

У процесі мовленнєвої діяльності відбувається виклад пропозиційного змісту висловлення (семантичної інформації) та передача прагматичної інформації, що може відноситися як до пропозиційного змісту висловлювання, так і до самого процесу мовлення. Прагматична інформація другого типу називається метамовленнєвою. Мета статті – дослідити особливості вираження метатексту в англійській мові. Актуальність дослідження метатексту визначається зростаючим інтересом до проблем тексту.

Останні десятиліття метатекст є об'єктом наукового розгляду дослідників різних спеціальностей. У лінгвістичній літературі поняття метатексту з'явилося в другій половині 20 століття в роботах О.О. Потебні, Р.О. Якобсона, М.М. Бахтіна, Ю.М. Лотмана [1]. Виділення метатексту з тексту було пов'язане з розрізненням мови-об'єкту та метамови, котра вказує, коментує, перевіряє, критикує те, що відбувається на рівні мови-об'єкту. Метамова – це мова, що знаходиться на один щабель вище від мови-об'єкту [2: 173].

А. Вежбицька, детально вивчаючи структурні утворення метатексту на матеріалі польської мови, прийшла до висновку, що багато текстів є "двотекстами", тому що складаються з власне тексту та метатексту, за допомогою якого мовець коментує будь-який аспект тексту [3].

Мовленнєві сегменти, що передають інформацію про мовлення, мають різні назви в лінгвістичній літературі: метатекстові оператори, метаорганізатори висловлювання, метамовні та метакомунікативні елементи [3; 4]. Вони виконують метатекстову функцію, котра співвідноситься з інтенцією адресанта висловлювання чи його адресатом, з фактом розгортання тексту або його сприйняттям, а також зі способом оформлення тексту.

В.А. Шаймів, розвиваючи теорію А. Вежбицької, класифікує метатексти на дві групи: «інтраметатексти», що знаходяться всередині основного тексту, та сепаративні метатексти, композиційно розташовані за межами основного тексту [1].

Серед метатекстових операторів, уплетених в основний текст, можуть бути частини висловлювання: вставні слова, словосполучення та речення. Наприклад:

"But, **as you know**, I'm not going to graduate school" [5: 186].

"**Anyway**, even if this sounds a little arrogant, I think I could start writing on my own" [5: 184].

"What, **for example**, could they do with Danny Rossi ?.. " [5: 32]

"**Moreover**, his name appeared at frequent intervals in the new York Times..." [5: 177].

"...Mrs Harrison was surprised by several things that afternoon. The first was that the whole Lambros family came... **Secondly**, the grossest behaviour of the occasion was... that of her own elder sons" [5: 198].

Виділені мовленнєві сегменти наведених прикладів є засобами когезії тексту: вони показують, як будується дискурс, тобто демонструють зв'язок між тим, що мовець говорить, з тим, що вже було сказане чи про що буде йти мова.

В окрему групу слід виділити вирази, в яких експліцитно згадується сам факт мовлення: to say the least, to tell the truth, needless to say, strange to say, generally (properly, roughly, strictly) speaking тощо:

"I was, **to tell the truth**, at a loss for things to do" [5: 221].

Учасники діалогів часто вживають метакомунікативні питання, що мають за мету уточнити форму чи значення попередньої репліки. "Talk counts as metalingual... when it aims at questioning and clarifying linguistic forms and their meanings. Metalingual talk allows conversationalists to focus on the appropriateness of a word or turn of phrase ... " [6: 89]. Наприклад:

"Odd that I haven't seen you".

"**Odd?** I had a lot of things to do. Some of them not very pleasant" [7: 56].

Метакомунікативними є також елементи, що починають, закінчують або підтримують діалог [6: 89; 8: 174; 9]:

a) "**Hello**, Dad. It's Jason. I've got some great news" [5: 142].

b) "I congratulate you".

"**Eh?** "

"That's not to say that I'm in the habit of throwing my money about what I want I pay for. But I pay the market price – no more" [7: 108].

Метакомунікативну функцію виконують також перформативні дієслова, які характеризують реалізоване в акті мовлення відношення між адресантом і адресатом (state, declare, promise, warn тощо). Вони дублюють на метатекстовому рівні дії, які фактично здійснює адресант самим промовлянням наступних речень тексту [3]:

"It would be cheaper if one of us flew over to be with the other", he remarked.

"I **agree**, Jason..." [5: 239].

"I **assume** this whole outburst is just the product of postpartum depression" [5: 262].

Експлікація перформативного дієслова є структурно і семантично обов'язковим в реченнях із непрямою мовою.

Як і речення з непрямою мовою, речення з прямою мовою мають метатекстові компоненти. По-перше, пряма мова вводиться дієсловами говоріння, які є метатекстовими маркерами того, про що говориться у висловлюванні, обмеженому лапками. По-друге, самі лапки є метамовними знаками, що вказують на цитування іншої особи.

Метатекстову функцію можуть виконувати як частини речень, й окремі речення, так й іноді цілі абзаци.

На відміну від "інтраметатексту", сепаративний метатекст (передмова, епіграф, коментарі, посилання тощо) не зв'язаний синтаксично з основним текстом, тобто розташований поза ним. Такі метатексти відрізняються щодо свого авторства: самі письменники пишуть епіграфи, проте коментарі, посилання пропонуються сучасниками читачів, котрі проводять літературний аналіз цих творів.

Наприклад, Е.С. Мечнікова є автором коментарів збірки англійських оповідань, написаних у 60-70-і роки двадцятого століття. Будучи представником іншої (російської) культури, вона розуміє, які слова з оповідань є надто складними для сучасного російськомовного читача: аббревіатури, архаїзми, історизми, діалекти, сленг, жаргон, евфемізми, терміни та розмовні слова. Е.С. Мечнікова також пояснює факти англійської літератури, інформує читачів про невідомі їм географічні назви, видатних людей, події із життя осіб англійської культури. Все, що може перешкоджати читачам зрозуміти текст, стає об'єктом коментарів.

Отже, коментарі роз'єднані структурно з головним текстом, але семантично вони співвідносяться з ним. З одного боку, все, що знаходить відображення в коментарях, має відношення до головного тексту; з іншого боку, читач може правильно зрозуміти написаний текст, тільки ознайомившись з коментарями, що супроводжують цей текст.

Автором коментарів може бути сам письменник, який вплітає метатекстові оператори в основний текст, а також створює деякі сепаративні метатекстові структури (такі як епіграф), або сучасник читача – представник іншої культури або своєї культури, якщо написання твору віддалене від читача в просторі та часі.

Не співпадають погляди лінгвістів на співвідношення метатексту та семантичної структури тексту. Багато дослідників вважають завданням метатексту як «тексту про текст» вести читача по тексту, але не інформувати його. Згідно з таким тлумаченням, метатекст не входить в семантичну структуру тексту, тобто є позатекстовим непропозиційним компонентом. Проте ми дотримуємося іншого погляду, відповідного до якого метатекст не відділяють від пропозиційної структури, а розглядають його як невід'ємний компонент семантичної структури тексту [4; 10]. Мета текст – це експліцитно виражені структури, за допомогою яких автор створює текст:

1. Буде текст чи ситуацію як єдине ціле: "**First of all**, the Press was closer ... **Secondly**, it offered the possibility of advancement" [5: 205].

2. Направляє увагу адресата: "**As for Phyllis**, he has seen her once more in a film, an extra in a crowd scene" [7: 73].

3. Впливає на інтерпретацію: "But something about him worries me. **I mean**, I can't exactly put my finger on it. But I think it's the way he talks" [5: 236].

"I mean" уживається для уточнення деяких фактів повідомлення.

4. Підтримує інтерактивність в комунікації з реципієнтом: "**I think** all of us here recognize what a superbly written piece of theater we've just heard" [5: 327].

"I think" робить твердження мовця менш догматичним, підкреслюючи, що це власна думка автора твердження, з якою інші люди можуть не погодитися.

5. Коментує зміст в процесі побудови тексту: "... there's nowhere to hike. I found out otherwise, **however**" [5: 203].

"However" підкреслює, що другий згаданий факт є контрастом до першого.

Отже, зв'язок, що встановлюється метатекстовими компонентами тексту має не тільки формально-граматичний, а й логіко-семантичний та прагматичний характер. Перспективою дослідження є метатексти, виражені текстовими фрагментами, більшими, ніж одне речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мурзо Г.В. Метатекст в тексте А.Н. Бенуа. – http://www.yspu.yar.ru/vestnik/novye_iiledovaniy/22_9/
2. Mey L.J. Pragmatics. – Oxford: Blackwell Publishers Inc., 2000. – 392 p.
3. Вежбицка А. Метатекст в тексте. – http://destruction.narod.ru/verbicka_metatext.htm. – 22k.
4. Петкова С. К вопросу о метаречевой прагматической информации. – <http://journals.slavica.org/index.php/bulrus/article/view/PDF%20Interstitial/5/5>
5. Segal E. The Class. – New York: Bantam Books. – 531 p.
6. Schiffrin D., Tannen D., Hamilton H.E. Discourse Analysis. – Oxford: Blackwell Publishing, 2001. – 851 p.
7. The Thing He Loves. – М.: Рольф, 2001. – 352 с.
8. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного ангоийского языка. – М.: Высшая школа, 1981. – 285 с.
9. Чхетиани Т.Д. Контактподдерживающая функция метакоммуникативных вопросов. – В кн.: Высказывание и дискурс. – К.: КГПИИЯ, 1989. – С. 100-103.
10. Турунен Н. Метатекст как глобальная система и вопросы конструирования текста в пособиях по развитию речи. – http://www.psu.ru/pub/filol_1/3_2.rtf

Матеріал надійшов до редакції 19.04. 2007 р.

Котнюк Л.Г. Особенности метатекста в английском языке.

В статье рассматриваются различные подходы к пониманию метатекста в современной лингвистической литературе, а также анализируются структуры двух типов метатекстов в английском языке: "интраметатекста", который располагается в середине основного текста, и сепаративного метатекста, композиционно расположенного за его пределами.

Kotniuk L.H. The peculiarities of metatext in English.

The paper deals with different approaches to the notion of metatext in modern linguistic literature as well as analyses the structures of two types of metatexts in English: intrametatext placed within the main text and metatext separated from it.